

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ТУРКИЙ ДАВЛАТЛАР ТАШКИЛОТИДАГИ ФАОЛИЯТИНИНГ ТУРКИЯ ТЕЛЕКАНАЛЛАРИДА ЁРИТИЛИШИ

Барчиной Мусалламовна ЖУРАЕВА

мустақил изланувчи

Ўзбекистон журналистика ва
оммавий коммуникациялар университети,
Тошкент, Ўзбекистон

Аннотация

Мақолада Туркий давлатлар ташкилоти (ТДТ)га аъзо давлатлар медиасида Ўзбекистоннинг ташкилотдаги иштироки ва ўрнининг ёритилиши таҳлил қилинган. Хусусан, Туркиянинг “TRT Avaz” ва “TRT Haber” телеканалларида Ўзбекистон мавзусига бағишланган материаллар контент ва мазмун жиҳатидан ўрганилиб, мамлакатнинг ТДТ доирасидаги сиёсий, иқтисодий, маданий-гуманитар ва ахборот-медиа ҳамкорлигидаги иштирокига эътибор қаратилган. Шунингдек ТДТнинг замонавий халқаро платформа сифатидаги медиа образи ҳамда уни шакллантиришда Ўзбекистон омилининг аҳамияти очиқ берилган.

Таянч сўзлар: Туркий давлатлар ташкилоти, Ўзбекистон, Туркия медиаси, TRT Haber, TRT Avaz, медиадискурс, медиа образ, репрезентация, туркий дунё, интеграция, ахборот ҳамкорлиги, халқаро платформа.

ОСВЕЩЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЗБЕКИСТАНА В ОТГ НА ТЕЛЕКАНАЛАХ ТУРЦИИ

Барчиной Мусалламовна ДЖУРАЕВА

независимый исследователь

Университет журналистики и массовых коммуникаций Узбекистана,
Ташкент, Узбекистан

Аннотация

В статье анализируется освещение участия и роли Узбекистана в Организации тюркских государств (ОТГ) в средствах массовой информации государств – членов организации. В частности, исследованы материалы телеканалов Турции “TRT Haber” и “TRT Avaz”, посвященные деятельности Узбекистана в рамках ОТГ, с точки зрения их тематического содержания и характера репрезентации. А также раскрывается значение узбекского фактора в формировании медиа образа ОТГ как современной международной платформы.

Ключевые слова: Организация тюркских государств, Узбекистан, СМИ Турции, TRT Haber, TRT Avaz, медиадискурс, медиа образ, репрезентация, тюркский мир, интеграция, информационное сотрудничество, международная платформа.

Туркий давлатлар ташкилоти (ТДТ) замонавий халқаро платформа сифатида ташкилотга аъзо давлатлар ОАВида фаол ва изчил равишда ёритиб келинмоқда. Жумладан, Ўзбекистоннинг ташкилотдаги ўрни, иштироки, ташаббуслари энг кўп эътибор қаратиладиган мавзулардан, десак муболаға бўлмайди. Аввало, сўнгги йилларда ташкилот фаолияти сезиларли даражада жонланиб, турли соҳалардаги ҳамкорлик алоқалари ривожланишига туртки бўлди ва бунда Ўзбекистоннинг аҳамиятли ўрни бор. Иштирокчи давлатлар ОАВида ҳам Ўзбекистон ташкилотга аъзо бўлиб кирганидан сўнгги фаолиятига алоҳида эътибор қаратилган. Бу ўринда Туркиянинг “TRT Haber”, “TRT Avaz” телеканаллари ҳамда Озарбайжоннинг “СВС” ва “Baku TV” телеканалларида сўнгги 5 йилда Ўзбекистоннинг ТДТдаги иштирокининг ёритилишини таъкидлаб ўтмоқ жоиз.

“TRT Avaz” телеканалининг мавзу билан боғлиқ материаллари таҳлили шуни кўрсатадики, 2009–2015 йиллар оралиғида туркий давлатларнинг маданий, гуманитар алоқалари ҳақидаги мавзулар устунлик қилган бўлса, 2015–2019 йилларда иқтисодий, ўзаро манфаатли савдо алоқалари, транспорт ва логистика каби соҳалардаги ҳамкорликка кўпроқ эътибор қаратилган. 2019–2025-йиллар давомида эса телеканалнинг формати, информацион дастурларнинг шакл-шамойили, концепцион мақсади ўзгарганлиги сабабли туркий давлатлар ўртасидаги маданий алоқалардан тортиб, сиёсий ва ҳарбий ҳамкорликкача, иқтисодиётдан ИТ ва рақамли технологияларгача бўлган барча мавзулар дастурларнинг кун тартибига чиққан. Ёритилган мавзуларда маданий ҳамкорликдан, сиёсий бирлик даражасига чиққан муносабатлар яққол кўзга ташланади. Хабарлар ракурсининг ўзгариши, албатта, ташкилотнинг жаҳон ҳамжамиятидаги ўрни, нуфузининг ортиб бораётгани, бир ташкилот атрофида бирлашган давлатларнинг муштарак мақсади гегемон давлатлар эътиборини жиддий тортганлиги билан ҳам боғлиқдир. Ҳатто ТДТга аъзо давлатлар ўртасида мустаҳкамланиб бораётган иқтисодий ҳамкорликнинг натижаси ўлароқ туркий криптовалюта жорий қилиш

масаласининг кўриб чиқилиши ҳам ташкилот мавқеининг жиддий ортганидан далолат беради.

“TRT Avaz” телеканалининг “Türkistan Gündemi” ахборот дастурида эфирга узатилган репортаж турк дунёсининг умумий келажагини қурувчи янги концепция – Турон иқтисодиёти ҳақида бўлиб, унда Ўзбекистоннинг ўрнига алоҳида урғу берилган. Ушбу репортажда интервью берган Анқаранинг Боязид Йилдирим университети профессори Абдулқодир Девели шундай дейди: “Туркий давлатларнинг салоҳияти бугунги савдо ҳажмидан анча катта. Масалан, Ўзбекистон мустаҳкам қишлоқ хўжалигига, бошқа томондан мўл-кўл энергия ресурслари, инсон ресурсларига ва кенг ҳамкорлик географиясига эга. Бошқача айтганда, туркий давлатлар ўртасидаги бу интеграция биз ишлаб чиқариш ресурслари, деярли таърифлайдиган меҳнат, капитал ва ишчи кучининг интенсив иштироки билан ҳам кучаяди” [1].

Иқтисодий мавзудаги материалларда йилдан-йилга савдо ҳажми ортиб бораётган ТДТнинг ҳали-ҳануз ишга туширилмаган ва қўлланилмаган салоҳияти ҳақида гапирилади. Марказий Осиё республикалари, улар қаторида Ўзбекистоннинг энергия ресурслари, қишлоқ хўжалиги соҳаларида сезиларли ўсиш бўлаётгани таъкидланади. Бу эътирофлар аниқ фактлар билан далилланади [2]. Масалан, Туркий давлатлар ташкилотига аъзо мамлакатларнинг умумий номинал ЯИМи 2 триллион долларга яқинлашаётгани ва унинг аҳолиси 160 миллиондан ошгани уни йирик минтақавий иқтисодиётлар билан таққослаш имкониятини беради. Ёки 2022–2024 йилларда ТДТ ичидаги ўзаро савдо глобал ўртача кўрсаткичдан сезиларли даражада ошгани ва Каспий денгизи орқали Ўрта йўлак бўйлаб юк ташиш икки бараварга кўпайгани, бу эса Туркий камарни Хитой ва Европа ўртасидаги асосий қуруқлик кўпригига айлантираётганига [3] урғу берилгани фикримизга далил бўла олади.

“TRT Avaz” телеканалининг бир қатор мамлакатларда ўз мухбирлари бўлиб, улар қаторида ТДТга аъзо давлатларда ҳам махсус мухбирлари фаолият олиб боради. Улар вазирлик ва идоралар даражасидаги учрашув, форумлардан тортиб, ташкилотга аъзо давлатларда навбати билан бўлиб ўтадиган юқори даражадаги саммитлардан ахборот узатадилар. Маълумот учун, “TRT Avaz”нинг Ўзбекистондаги махсус мухбири Шохруҳбек Олимов қарийиб беш йилдан буён турли мавзулар қаторида туркий ҳамкорлик ҳақида кўплаб репортаж ва фильмлар тайёрлайди. Телеканалнинг Қозоғистондаги мухбири Нургали Жусипбай, Туркменистондаги мухбири Уғур Сами Гезер, Озарбайжондаги мухбири Фатих Аванослар ҳам Ўзбекистон мавзусига муурожаат қилиб туришади.

2023 йил ноябрда Қозоғистон, Остонада бўлиб ўтган давлат раҳбарларининг Саммитидан тайёрланган тўғридан-тўғри жонли эфирда Турк Академияси раиси ёрдамчиси Эрхан Турбедар шундай дейди: “2019 йил Боку саммитида ташкилот фаолиятида қатъий бурилиш йили бўлди. Чунки айнан шу йилдан эътиборан давлатларимиз ҳамкорликни ривожлантириб, янада чуқурроқ интеграцияга киришдилар. 2020 йилда COVID бўлишига қарамай, мамлакатлар бу ҳамкорликни сусайтирмай, глобал хавфга қарши курашдилар ва бир-бирларини дастакладилар. 2021 йилда Кенгаш номи ўзгариб – Туркий давлатлар ташкилоти дея номланди, бутун тизим янгитдан кўриб чиқилди, Нахчивон Битимига ўзгартиришлар киритилди. 2022 йилдаги Самарқанд саммити ҳам жуда муҳим тадбирлардан бўлди. Биласиз, Истамбул саммитида “Туркий дунё нигоҳи – 2040” дастури қабул қилинган эди. Айнан Самарқанд саммитида ушбу ҳужжатнинг Йўл харитаси қабул қилинди” [4]. Бу интервьюдан англаш мумкинки, Ташкилотнинг фаоллашиш нуқтаси айнан 2019 йил – Ўзбекистоннинг Туркий Кенгашга тўлақонли аъзо бўлиб кириш йили билан боғлиқ. Шунингдек, муҳим ҳужжатларнинг Ўзбекистонда бўлиб ўтган саммитда қабул қилинганлигига алоҳида урғу берилади.

Телеканал материалларида Ўзбекистон ташкилотда туркий бирликни таъминловчи энг муҳим занжир сифатида эътироф этилади. Унинг тарихи, маданияти [5], географик устунлиги, ер усти ва ер ости бойликлари, сиёсий барқарорлиги, иқтисодий салоҳияти, ишчи кучи, кадрлар захираси, янги йўналишларга очиклиги, аҳолиси сонининг ортиб бораётганлиги, йирик давлатлар ва қўшнилар билан муносабати, халқаро ташкилотлардаги обрўси [6], рақамлаштиришга юз тутиб, шаффофликка эришиб бораётгани, минтақадаги хавфсизликка қўшаётган ҳиссаси, туристик салоҳияти [7], транспорт-логистика соҳаларидаги ислохотлари ва бошқа бир қатор устунликларга эга давлатнинг туркий бирликка олиб келадиган кучи юқори баҳоланади.

Масалан, 2022 йилда "Туркий цивилизациянинг янги даври: умумий ривожланиш ва фаровонлик сари" шиори остида Самарқандда бўлиб ўтган ТДТ саммитида савдони осонлаштириш стратегияси тасдиқланиб, ташкилотга аъзо давлатлар томонидан тенг равишда қўшиладиган 500 миллион долларгача бўлган бошланғич капиталга эга Инвестиция фондини яратиш тўғрисида қарор қабул қилинди. Ушбу Саммит ҳақида "TRT Avaz" телеканалида эфирга узатилган "Турк Давлатлари Ташкилоти" номли хужжатли фильмда ТДТ лойиҳа раҳбари Али Чивилер шундай дейди: "Самарқанд саммитида жуда муҳим қарорлар қабул қилинди. Шимолий Кипр Турк Республикаси ташкилотга кузатувчи давлат сифатида қўшилди. ТДТ ўртасидаги самарали савдо айланмасини яратиш учун икки катта мақсадга эришишимиз лозим, улардан бири – Ўрта йўлакдаги транспорт харажатларини камайтириш ва операцион тезликни ошириш. Бунинг учун халқаро қўшма юк ташиш келишувларига эришишимиз лозим" [8]

Медиада ТДТда Ўзбекистоннинг ўрни ва иштироки ҳақидаги материалларнинг кўп ёритилишини бу ерда ташкил этилаётган ва ўтказилаётган тадбирларнинг кўпайгани билан ҳам далиллаш мумкин. Мисол учун, сўнгги 5 йилдан буён ТДТ доирасидаги турли соҳа вакиллари

йиғилишлари Ўзбекистонда ўтказиб келинмоқда. TÜRKSOY йиғилишларидан тортиб, ТДТ Университетлари ректорларининг учрашуви, соғлиқни сақлаш вазирларининг анжуманидан тортиб, қурилиш ва савдо сектори раҳбарларининг учрашувлари шулар жумласидандир.

Таҳлилларда “TRT Avaz” телеканалида эфирга узатиладиган "Türkistan Gündemi" дастурида Ўзбекистоннинг Туркий давлатлар ташкилоти доирасидаги фаолияти асосан 2020 йилдан эътиборан чуқур ёритила бошланганини аниқладик. Унда минтақавий ҳамкорлик, иқтисодий интеграция, таълим ва маданий алоқаларни мустаҳкамлаш, ТДТнинг умумий стратегик мақсадларида (масалан, “Туркий дунё нигоҳи – 2040” стратегияси) Ўзбекистоннинг иштироки, турли қўшма лойиҳалар, виза шартномалари, иқтисодий интеграция каби мавзуларга алоҳида эътибор қаратилган. Масалан, "Türkistan Gündemi" ахборот дастурида Туркия савдо-саноат палатаси вице-президенти Али Топуз Ўзбекистоннинг ташкилот ўртасидаги савдо қуввати хусусида шундай дейди: “Ўзбекистонда Туркиядан келган тадбиркорлар сони ортиб бормоқда ва биз айрим соҳаларга кўпроқ инвестицияларни киритмоқдамиз. Ўзбекистонда қурилиш соҳасидаги ҳамкорлик асосий сектор, аммо ундан кейин биз кончилик соҳасига ҳам инвесторларни жалб қила оламиз деб ўйлаймиз”[9].

Ўзбекистоннинг ТДТдаги иштироки мавзусининг “TRT Haber” телеканалида ёритилиш таҳлиллари Туркий давлатлар ташкилотида ахборот ва медиа соҳасидаги ҳамкорлик ҳам муҳим йўналишлардан бирига айланганини кўрсатади. Ўзбекистон медиа соҳасида ташкил этиладиган дезинформацияга қарши кураш форумларида фаол иштирок этиб келмоқда. 2025 йилнинг декабрь ойида Туркияда бўлиб ўтган навбатдаги форум “TRT Haber” телеканалида ёритилар экан, дунёда бўлаётган нотинч вазиятларни холис ва тўғри ёритиш масъулияти, миллий ўзига хосликни ҳимоя қилишда оммавий ахборот воситаларининг аҳамияти, туркий тилларда сўзлашувчи ОАВнинг бурчи маданий хотирани сақлаш ва келажакка етказиш эканлигига [10] аҳамият берилади.

“TRT Haber” телеканалида ТДТ билан боғлиқ хабарлар хроника тарзида берилади. Шунингдек, ижтимоий тармоқларда ҳам телеканалнинг қисқа видеолари (Shorts) ўрин олган. Аммо уларда айнан Ўзбекистоннинг Ташкилотдаги ролига алоқадор хабар ва репортажларни кўп деб бўлмайди. Ўзбекистон мавзуси кўпроқ репортажлар тақибда, мазмунида акс этади. Масалан, ТДТнинг картография бўйича ҳамкор лойиҳаси ҳақида лавҳа тайёрланиб, унда туркий халқларнинг харитасини яратиш ҳақида сўз боради. Сюжетда иштирок этган Туркия Хариталаш бош бошқармаси директори генерал-майор Осман Алп шундай фикрларни билдиради: “Туркий харита ғояси турклар жойлашган улкан географияни кўрсатади. Бу каби харита дастлаб XI асрда яшаган машҳур Маҳмуд ал-Қошғарийнинг “Девону луғатит турк” асарида жонланган. Турк жамоалари яшайдиган улкан географияни кўрсатувчи ушбу харита турк дунёси учун ҳам географик, ҳам маданий жиҳатдан катта аҳамиятга эга. Биз тарих давомида турли географик ҳудудларда мавжуд бўлган турк давлатлари яшайдиган ҳудудларни ўз ичига олган умумий турк дунёси харитасини барча мавзулари билан қайта яратиш зарур, деб ҳисоблаймиз” [11].

2026 йилнинг январь ойида Ўзбекистон Президенти Ш.Мирзиёевнинг Туркияга қилган расмий ташрифи мазкур телеканал ахборий дастурларида жонли бериб борилди. Тайёрланган 1.34 дақиқалик роликда ушбу ташрифнинг энг асосий жиҳатлари қамраб олинган ва Туркия Президентининг иқтибоси билан тўлдирилган. Унда Режеб Таййиб Эрдоған шундай фикрларни билдиради: “Жаноб Мирзиёевнинг қатъиятли ва кучли раҳбарлиги ҳамда давлатчилик анъанаси билан, қардош юртимиз Ўзбекистон Марказий Осиёнинг минтақавий интеграциясида етакчи рол ўйнайди. Биз нафақат мамлакатларимиз ўртасидаги бирдамликни ривожлантирдик, балки доимий равишда тараққий эттириб, кенг қамровли стратегик шериклик даражасига кўтардик. Ишончим комилки, биз бу асрда туркий дунёнинг ўрнини мустаҳкамлаймиз” [12]. ТДТнинг энг муҳим асосчи давлатларидан бирининг Ўзбекистон билан биргаликда туркий дунёда из қолдириш

истагини Ўзбекистоннинг ташкилотдаги муҳим давлат эканлигининг эътирофи сифатида баҳолаш мумкин.

Таъкидлаш жоизки, медиа материалларида ТДТ нафақат сиёсий ва иқтисодий ҳамкорлик тузилмаси, балки туркий давлатларнинг умумий манфаатларини ифодаловчи, халқаро майдонда ўзаро ҳамкорликни кучайтирувчи замонавий платформа сифатида талқин қилинмоқда. Айниқса, саммитлар, давлат раҳбарлари учрашувлари, стратегик ташаббуслар ва маданий-гуманитар лойиҳалар ОАВда мунтазам ёритилиб, ТДТнинг халқаро нуфузи ва амалий аҳамияти таъкидланмоқда. Ташкилотга аъзо давлатлар медиа дискурсида Ўзбекистон ҳам асосан ташкилотнинг фаол, конструктив ва стратегик аҳамиятга эга иштирокчи сифатида репрезентация қилинмоқда.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. TRT Avaz/ Türkistan Gündemi 2.12.2025 -URL: https://www.youtube.com/watch?v=OI_dz4xsZJI&t=2461s (мурожаат санаси: 3.12.2025)
2. TRT Avaz/Иқтисодиёт хабарлари/13.12.2021.-URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1fXmb2yuNhc> (мурожаат санаси: 11.02.2026)
3. Baku Network/Тюркский мир в новой геополитической реальности./13.11.2025/ - URL: <https://www.bakunetwork.org/ru/news/analytics/14956> (мурожаат санаси: 18.01.2026)
4. TRT Avaz / 2/11/2023/ -URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XtbD39ZSmNc> (мурожаат санаси: 8.01.2026)
5. TRT Avaz/29.06.2024.-URL: https://www.youtube.com/watch?v=6R5h2BtRO9c&list=PLzbShygSgtja8XPCK_vcL4Mhwnlfbts67&index=3 (мурожаат санаси: 11.02.2026)

6. TRT Avaz/8.11.2023.-URL:
https://www.youtube.com/watch?v=O7ZRyIIIIVEI&list=PLzbShygSgtja8XPCK_vcL4Mhwnlfbts67&index=31 (мурожаат санаси: 11.02.2026)
7. TRT Avaz/16.06.2025.-URL:
https://www.youtube.com/watch?v=6R5h2BtRO9c&list=PLzbShygSgtja8XPCK_vcL4Mhwnlfbts67&index=3 (мурожаат санаси: 11.02.2026)
8. TRT Avaz/8.10.2024/ -
URL:<https://www.youtube.com/watch?v=oU0L8XtKczE> (мурожаат санаси: 16.01.2026)
9. TRT Avaz /5.06.2023/ -URL:<https://www.youtube.com/watch?v=-lq3kFXVlcY> (мурожаат санаси:16.01.2026)
10. TRT Haber/20.12.2025/ -URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=kBmfNq8zmlI> (мурожаат санаси: 18.01.2026)
11. TRT Haber / 23.12.2024/ -
URL:<https://www.youtube.com/watch?v=FtvN85GuUhY> (мурожаат санаси: 18.01.2026)
12. TRT Haber/ 30.01.2026.-URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=zsvlr9drayU> (мурожаат санаси: 11.02.2026)